

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Marie Severová

Jinakost postiženého člověka v dialogu

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D.

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Jinakost postiženého člověka v dialogu“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 22.4.2011

Marie Severová

Bibliografická citace

Jinakost postiženého člověka v dialogu [rukopis]: bakalářská práce / Marie Severová; vedoucí práce: ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D.; -- Praha, 2011. -- 39 s.

Anotace

Ve své bakalářské práci se budu zabývat jinakostí postiženého člověka v dialogu. Každý člověk, tedy i postižený, potřebuje být přijat, být milován. Přijetím postiženého v jeho jinakosti jako vykročení ze svého „já“ směrem k tvému „ty“ dochází nejen k vzájemnému obohacení, ale v dialogickém vztahu se plně uskutečňuje lidství. Člověk se stává plně tím, čím má být, člověkem. Dostatek času k uskutečnění vztahu je nezbytnou podmínkou. Často se však vyskytnou překážky ze strany člověka zdravého i ze strany člověka postiženého, které brání vytvoření dialogického vztahu. Křesťanství dává dialogickému přijetí ještě další rozměr. Každý, kdo přijímá postiženého člověka, přijímá samého Krista. Postižený, který přijímá a nese svůj kříž se podobá Kristu.

Klíčová slova

dialogický vztah, postižený člověk, lidství, překážky, Kristus

Abstract

In my disertation I will be concerned with theme, how different is a disabled person in a dialogue. Everyone, it means also disabled people, needs to be accepted, to be loved. If we accept a disabled person in their difference as a step out of our 'I' towards your 'You', we not only enrich one another, but we also fully realize humanity in this dialogical relationship. A human being fully becomes what they should be, a man. The essential condition to carry out the relationship is sufficiency of time. There often can be found some obstructions from the side of healthy person and from the side of disabled person, too. They prevent the creation of dialogic relationship. Christianity gives the dialogical acceptance another dimension. Everyone who accepts a disabled person accepts Jesus Christ himself. A disabled person, who receives and takes his crucifix is similar like Jesus Christ.

<vlozte anglický překlad abstraktu, včetně překladu jejího názvu>

Keywords

dialogic relationship, disabled person, humanity, obstructions, Jesus Christ

Počet znaků (včetně mezer): 85 686

Obsah

ÚVOD	6
1.VYTVOŘENÍ VZTAHU S POSTIŽENÝM ČLOVĚKEM A VZÁJEMNÁ KOMUNIKACE	8
1.1 Vývoj zdravého dítěte a jeho schopnost vytvářet vztah a komunikovat	8
1.2 Vytvoření vztahu rodičů ke zdravému dítěti a jejich schopnost komunikace s ním ..	9
1.3 Odlišnosti vývoje postiženého dítěte ovlivňující navázání vztahu a komunikace ...	10
1.4 Komunikační obtíže rodičů s postiženým dítětem a svým okolím.....	10
1.5 Podstata vytvoření vztahu.....	12
1.6 Hlavní překážky pro vytvoření vztahu zdravého člověka s člověkem postiženým..	13
1.6.1 Předstudek vůči postiženému člověku.....	13
1.6.2 Lhostejnost k postiženému člověku.....	14
1.6.3 Ovládání postiženého člověka	14
1.6.4 Zneužívání postiženého člověka.....	15
1.6.5 Hermetické uzavření postiženého uvnitř vlastní rodiny	15
1.6.6 Vytvoření příliš pevné jednostranné vazby na zdravého člověka	15
1.7 Neverbální komunikace	15
2 PROMĚNA MRAVNÍCH HODNOT.....	17
2.1 Nový úhel pohledu na hodnotu zdraví a jeho odraz ve vztahu ke slabšímu a potřebnému člověku.....	17
2.2 Nový úhel pohledu na hodnotu života postiženého člověka a lidského života vůbec s následnou proměnou hierarchie hodnot	18
2.2.1 Změna žebříčku hodnot v rodině postiženého dítěte	19
2.2.1.1 Přijetí odpovědnosti za život postiženého člena rodiny	19
2.2.1.2 Schopnost členů rodiny přijmout odlišnost	20
2.2.1.3 Změna přístupu rodiny k materiálním hodnotám	20
2.2.2 Nastavení zrcadla hierarchii hodnot společnosti	21
2.2.2.1 Možnost proměny hierarchie hodnot každého jednotlivce.....	21
2.2.2.2 Možnost proměny hierarchie hodnot společnosti jako celku	23

3 BLÍZKOST KRISTA	26
3.1 Dialog mezi Bohem a člověkem jako odlesk vnitřní Boží dialogičnosti v Trojici...	26
3.2 Setkání s Ježíšem z Nazareta	29
3.3 Dar blízkosti Krista.....	30
3.3.1 Blízkost Krista skrze službu postiženému člověku	32
3.3.2 Blízkost Kristu skrze utrpení a kříž postiženého člověka.....	33
ZÁVĚR	36
Seznam literatury	39

Úvod

V dnešní době se v naší společnosti snad nenajde nikdo, kdo by během svého života nepřišel do kontaktu s postiženým člověkem. Postižení pohybové, mentální, smyslové, ale i kombinované zpravidla citelně ovlivňuje život nejen jim samým, ale i celým jejich rodinám. Již v zařízeních předškolního věku, ve školách, domech pro staré spoluobčany, ale i v obchodech a na ulicích je možno potkat ty, ke kterým „osud“ nebyl tak štědrý. Někteří z nich se pohybují samostatně, jiní potřebují částečnou nebo plnou asistenci. Verbální komunikace mnohých je obtížná nebo vůbec žádná. Intelektové schopnosti mnohdy zdaleka nedosahují požadavků, které jsou na člověka v současnosti kladeny. Ale i oni, navzdory dnešní době až příliš zaměřené na vnější dojem a na výkon, nepřející pomalým a neproduktivním, potřebují být přijati a včleněni.

Toto téma, které jsem si nevybrala náhodně, se mě osobně bytostně dotýká. Před pětadvaceti lety se mi narodila dcera s těžkým postižením. Protože její intrauterinní vývoj probíhal zcela v normě a až nesprávně vedený porod se stal příčinou nedostatečného zásobení mozku kyslíkem, byla jsem ušetřena rozhodování mnoha žen, které se už dávno před očekávaným narozením musejí buď přiklonit k novému životu, nebo ho odmítnout. Jako matka prvního dítěte bez jakékoli předchozí zkušenosti s normálním vývojem člověka jsem se musela vyrovnávat se vším, co podstupují i ostatní v této životní situaci, na niž nejsou předem připraveni, to je, s rolí matky postiženého dítěte. Křesťanská víra a můj zralejší věk snad byly důvodem, že obvyklá otázka „proč zrovna já“, zpravidla kladená v této situaci, v mém případě zněla „co mi tím Bůh chce říci“. Na první pohled by se zdálo, že víra zázračným mávnutím proutku přenese přes všechny nesnáze a oběť spojená s péčí o postiženého je vítaným způsobem jejího prožívání. Avšak nutnost nového uspořádání života, odstranění všeho nepotřebného a nedůležitého, často až řád, opakující se v pravidelném rytmu dne, ne nepodobný řeholnímu, jsou pro každého bolestným umenšováním svého „já“ ve prospěch „ty“. Najít odvahu začínat nový den, kdy pokroky ve vývoji dítěte, navzdory vyčerpávající rehabilitaci a obsluze, jsou mizivé nebo nulové, je o to náročnější, oč nevstřícněji se chová okolí. Nepřijetím postiženého v jeho jinakosti není také přijata celá rodina, která jako celek s nově nastavenými potřebami a hodnotami je vyčleněna jako odlišující se. Dítěti samotnému se dává najevo, že se narodilo omylem, že mezi ostatní nepatří, že je nežádoucí a neužitečné.

V průběhu mého běžného života, zaplněného praktickými denními povinnostmi, jsem nezkoumala svoje počínání z pohledu odborně teologického nebo etického. Nebyl na to čas. Právě cesta, která mě v podobě studijního asistenta vlastní dcery dovedla až k tomuto studiu, mi tuto možnost nabízí a je pro mě velkým obohacením. Nyní mám

možnost podívat se i z tohoto zorného úhlu pohledu nejen na život svůj vlastní v jeho povolání, ale i na život své postižené dcery, celé své rodiny a všech postižených lidí s nimiž jsem v kontaktu. Dává mi příležitost uvědomit si, jak být lépe a účinněji prostředníkem a mostem mezi člověkem postiženým a zdravým, i lidmi vůbec, ale zároveň mi nastavuje zrcadlo, zda dostojím tomu, co znamená přijetí jinakosti, dialogické sdílení, dialogické poznávání druhého. Vím z vlastní zkušenosti, že pouze lidské síly a možnosti mají své hranice. Také společnost má tendenci vymezovat, co ještě možné je a co už ne. Ten, kdo s láskou pečuje o potřebné či strádající a má citlivé srdce pro potřeby druhého v jeho nouzi, zpravidla nebývá zvenčí obdivován a bohatě odměňován. Přesto křesťanské milosrdenství svou službou předkládá živé evangelium i tam, kde není nejmenší ochota otevřít se Kristovu poselství. Představuje naději pro všechny, kteří se narodili s postižením.

V první části své práce bych se chtěla zamyslet nad tím, co znamená a prakticky obnáší jinakost postiženého člověka pro jeho nejbližší okolí, ale i pro celou společnost. Moje úvaha nad důležitostí navázání dialogického vztahu, který je přes veškerou jinakost postiženého východiskem a odrazovým můstkem pro jeho přijetí do společnosti a zároveň prostorem důstojně žitého života, vyústí druhou částí v úvahu o následné proměně mravních hodnot. V obou částech využívám, kromě odborné literatury, také výpovědi těch, s nimiž jsem se během své práce s postiženými lidmi v denním centru, ale i jako s přáteli v běžném soukromém životě, setkala. Třetí část je mojí snahou o teologické vyjádření toho, co se odehrává při navázání dialogického vztahu, kde je jeho pramen a původ a proč právě vztah s postiženým má takovou hodnotu.

1 Vytvoření vztahu s postiženým člověkem a vzájemná komunikace

Existence možnosti setkání se s postiženým člověkem nás každého staví před osobní rozhodnutí, jak se zachovat. Jedním z řešení je vůbec si ho nevšimnout či se alespoň tak tvářit, jiným zařadit ho do skupiny věcí, které mohu pozorovat a zkoumat, jak se mi líbí, ale také ho mohu přijmout jako bytost jedinečnou a neopakovatelnou v její jinakosti.

1.1 Vývoj zdravého dítěte a jeho schopnost vytvářet vztah a komunikovat

Každé narozené dítě, stejně jako mnoho mláďat různých živočišných druhů, je plně závislé na někom, kdo o něho pečuje - zpravidla to bývají rodiče. Neumí si samo obstarat potravu, udržet čistotu, pohybovat se ve smyslu lokomoce, ubránit se před nebezpečím. Nelze však mluvit o období pasivní závislosti a nemohoucnosti, protože již novorozenec se zapojuje do sociální integrace a s probíhajícím vývojem postupně roste i jeho schopnost aktivně ovládat prostředí. Přestože má svůj specifický biorytmus, větší část dne prospí, pozornost udrží pouze krátkou dobu, okamžitě reaguje na stav hladu a nepohodlí, dokáže zapojit již všechny své smysly.

Od samého počátku vidí, dokonce některé podněty sleduje se značným zájmem, vnímá základní tvary a barvy. Jedním z prvních a pro něho nejdůležitějších objektů, které vidí, je lidský obličej, zpravidla obličej své matky. Podobně vnímá také hračky, například panenky, které jej svým vzhledem připomínají. Reaguje na hmatové podněty, dá se zklidnit hlazením, teplem nebo kolébáním v náručí, využívá svých úst k sání prstů a tím samo sebe umí uklidnit. Poznává svoji matku čichem, rozlišuje základní chuti. Vnímá bolest, a proto citlivé zacházení s novorozencem má vliv na jeho pozdější chování. Některé zvuky jsou mu příjemné a aktivují jej, jiné ho dráždí až k pláči. Sluchem od počátku reaguje na lidský hlas, preferuje vyšší tón ženského hlasu a dokonce rozpozná hlas své matky. Jedním z jeho dorozumívacích signálů je křik. Stává se pro něho účinným prostředkem, pomocí kterého si zpravidla zajistí nejen ukojení hladu a žízně, ale též pozornost matky a skrze ni pocit bezpečí. Není vůbec tak nediferencovaný, jak se dříve zdálo. Citlivá matka dokáže rozlišit křik z hladu od křiku z bolesti a je tedy pro ni jakousi předverbální řečí, které rozumí. To, že se dítě připojí k pláči ostatních dětí a napodobuje jednoduché mimické výrazy či jednoduchou vokalizaci, poukazuje na predispozici k sociálnímu kontaktu s lidmi. „Novorozenec má ve svém vrozeném potenciálu k dispozici i všechny základní

mimické výrazy emocí (radost, strach, nechuť či odpor, smutek, překvapení) a i tyto mimické výrazy bezděčně napodobuje.¹ Z toho pravděpodobně vyplývá, že dítě již od nejranějšího věku rozlišuje sebe sama od svého okolí a je tedy geneticky vybaveno potřebou komunikovat. Imitace výrazu dítěte matkou, fungující jako „biologické zrcadlo“², nejlépe splňuje všechny požadavky na kvalitní interakci právě proto, že má potřebnou jednoduchost, odpovídá naladění dítěte i jeho možnostem a ono se jí naučí očekávat. Aby se toto vše mohlo uplatnit a rozvíjet, je třeba vytvořit ze strany dospělého vhodné podmínky, pečující osoba se musí dítěti věnovat s pozorností, citlivostí a láskou. Člověk potřebuje od malička zakusit pocit, že je ostatními přijímán a milován, že má nějakou hodnotu.

1.2 Vytvoření vztahu rodičů ke zdravému dítěti a jejich schopnost komunikace s ním

Avšak nejen samotné dítě, ale i rodiče jsou předpřipraveni pro jejich vzájemnou komunikaci. Pečovatelské chování, jako je například jiný způsob hovoru (vyšší hlas, pomalejší rytmus řeči, výraznější mimika, pohled z očí do očí, přiblížení tváře k obličejí dítěte), jednodušší vyjadřování s častým opakováním a rytmické kolébání, které je vybaveno při setkání s kojencem nejen díky zkušenosti s péčí o kojence ze svého okolí, ale i bez jakékoliv zkušenosti, nazývá H. Papoušek intuitivním rodičovstvím.³ Dochází-li tedy ke kvalitní interakční synchronii mezi dítětem a rodičem, buduje se předpoklad pro jeho dobré začlenění do lidského společenství. Určitá tendence novorozence jednat podle jednání okolních osob, například jeho připojení se k pláči druhého dítěte, může svědčit o prázakladu empatie, vcítění se do stavu druhých osob a počátku prosociálního chování.⁴ Intuitivní empatie matky do aktuálních potřeb dítěte a nastavení vzájemného emočního vyladění vytváří v dítěti zkušenost, že mu okolí rozumí a že může druhým sdělovat své pocity a potřeby, i když je ještě neumí vyjádřit slovem. Z výzkumu prenatálního vývoje člověka je prokázáno, že na všechny tyto schopnosti je člověk připravován již od splynutí dvou zárodečných buněk, a proto není nepochopitelné, že některé kultury stáří člověka počítají ne od jeho vlastního narození na svět, ale od předpokládaného data početí. Díky genetickému materiálu přijatému od obou rodičů se dítě rodí jako neopakovatelný jedinec, má tedy své jedinečné znaky, které si nese až do dospělosti.

---

¹ LANGMEIER Josef, KREJČÍŘOVÁ Dana: Vývojová psychologie. Praha: Grada Publishing, 2006, 37.

² Srov. tamtéž 41.

³ Srov. tamtéž 39.

⁴ Srov. tamtéž 41.

1.3 Odlišnosti vývoje postiženého dítěte ovlivňující navázání vztahu a komunikace

Narodí-li se dítě smyslově, pohybově, mentálně či kombinovaně postižené, nemá zpravidla tytéž možnosti, jako dítě zdravé. Jeho postižení způsobí, že podněty, přicházející zvenčí buď nedokáže zpracovat, nebo o zpracování nemá zpětnou vazbu, jako tomu je u zcela zdravého novorozence. Přestože odlišnost není v nejranějším věku mnohdy téměř postřehnutelné (příkladem je například neslyšící dítě, jemuž deficit sluchu sice dovolí broukání a žvatlání jako hru s mluvidly, ale neschopnost slyšet svůj vlastní hlas i hlas nejbližší osoby zastaví vývoj řeči, základní prostředek komunikace), s přibývajícím věkem působí zpomalení, nebo v krajním případě zastavení vývoje. Neslyšící dítě se pak jeví okolí jako hluchoněmé, těžce zrakově postižené má problém s vizuální informací o světě. Pohybové postižení ztěžuje uchopování předmětů, omezuje nebo úplně znemožňuje lokomoční pohyb a mentální postižení brání příjmu i zpracování podnětů a informací. Také není výjimkou kombinace několika postižení dohromady.

1.4 Komunikační obtíže rodičů s postiženým dítětem a svým okolím

Rodiče, očekávající narození svého dítěte, jsou sice díky výše zmíněnému intuitivnímu rodičovství připraveni na vzájemnou komunikaci, ale k dispozici přirozeně mají „repertoár“ podnětů pro dítě zdravé, u něhož vývoj probíhá podle fyziologického plánu s mírnými individuálními odchylkami. Vzhledem k tomu, že vztah rodičů k dítěti se vytváří již dlouho před jeho narozením, postižení působí ztrátu původního obrazu dítěte.⁵ Každý z rodičů, ale i členů rodiny se s faktem postižení postupně vyrovnává svým individuálním způsobem. Bez sítě odborníků z řad lékařů, psychologů, pedagogů, rehabilitačních pracovníků, ale i duchovních, bez podpory širší rodiny a přátel a v neposlední řadě společnosti, si nedokáží s dítětem, které je zranitelnější nežli zdravé, poradit. Snaha rodičů starat se o dítě a přijmout svoji situaci narůstá postupně se zvládáním nových potřeb, ale přijetí dítěte takového, jaké je, nedosahují zdaleka všichni rodiče. Rodičovská péče v této situaci klade vysokou psychickou i fyzickou zátěž, představuje zpravidla „běh na dlouhou trať“ a spotřebovává veškerý čas. Není výjimkou, že jeden z partnerů, zpravidla to bývá otec, neunes zátěž nově vzniklé situace a rodina se rozpadne, stává se také, že oba rodiče se rozhodnou pro ústavní péči o své dítě, protože „cena“, kterou musí platit péči o postižené dítě se jim zdá neúměrně vysoká. V některých rodičích

---

⁵ Srov. ŘÍČAN Pavel, KREJČÍŘOVÁ Dana (a kol.): Dětská klinická psychologie. Praha: Grada Publishing, 31997, 57.

přetrvává pocit vlastního provinění či křivdy osudu, jiní se uzavřou a berou postižení jako ryze svůj problém, někteří reagují na své okolí podrážděností, nesnášenlivostí a hledáním viníka, v horším případě se zlost a agrese obrátí proti dítěti. Šťastnějším řešením je navázání přátelství s rodinou v podobné situaci, umožňující sdílení svých prožitků, starostí a zkušeností, ale největším přínosem pro přirozené začlenění beze sporu je kontakt se zdravým člověkem či rodinou, kteří mají schopnost empatie.

Příchod postiženého dítěte do rodiny zpravidla znamená přebudování dosavadního způsobu života a to nejen dočasně, jako se to děje u dítěte zdravého, ale dlouhodobě, mnohdy i celoživotně. Dlouhotrvající zvýšená péče se projevuje únavou všech pečujících, s přibývajícimi roky provázenou obavami o jeho osud. Celou situaci zhoršuje „ponorková nemoc“, která se projeví při péči pouze jednou nebo dvěma nejbližšími osobami. Osamění, které rodina, připoutaná náročnou péčí k svému dítěti, pociťuje, se dá shrnout výpovědí matky Marie D., pečující o čtyři děti, z nichž nejmladší, pětiletý chlapec má těžké pohybové postižení:

„Dokud jsme měli pouze zdravé děti, přicházelo k nám mnoho přátel na návštěvy a také my chodili k nim. Pořádali jsme společné výlety, sedli si do cukrárny a naše děti spolu kamarádily. Po narození Honzíka se přátelé postupně vytratili a dnes jsme sami.“⁶

Jean Vanier ve své knize píše o samotě mentálně postižených lidí: „Samota se může stát silou dobra, ale ve skutečnosti spíš ukazuje své méně pozitivní stránky. Může být pramenem apatie a deprese, nebo dokonce touhy po smrti. Může nás dovést k útekům a závislostem, při nichž zapomínáme na vnitřní utrpení a prázdnotu.“⁷ Vyčlenění rodiny s postiženým dítětem z kruhu rodin „bezproblémových“ je počátkem nepřirozeného života jak pro ni samotnou, tak pro postiženého člověka. Domnívám se, že mohou být dvě základní příčiny tohoto projevu. První, zcela přirozená, představuje období počátečního šoku rodičů a postupného vyrovnávání se s narozením dítěte se specifickými potřebami, nastavení domácího denního režimu a odborné péče o něho. Doba k tomu potřebná je zcela individuální, jak u rodičů, tak i u dítěte, je velmi náročná a mnohdy právě během ní dojde k přerušení vztahů ze strany rodiny ke svému okolí. Druhá příčina, dle mého názoru, tkví v komunikační bezradnosti přátel a často i nejbližšího okolí rodiny. Těšení na dítě bývá

---

⁶ Zkušenost z méj praxe.

⁷ VANIER Jean: Cesta k lidství. Praha: Portál, 2004, 14.

vystřídáno určitým zklamáním z toho, že všechno neproběhlo tak, jak je obvyklé, že se vyskytly komplikace, které jsou v krajním případě viditelné hned na první pohled, obzvláště jedná-li se například o stigmatizující malformace obličeje u dítěte s Downovým syndromem či rozštěpem rtu. Pokud v okolí není nikdo, kdo by měl již zkušenost s podobnou rodinou nebo se uměl vcítit do nastalé situace, kombinací výše jmenovaných příčin dochází dočasně nebo úplně k přerušení vzájemného kontaktu. Jinakost dítěte se v tomto případě stává ne obohacením, ale důvodem k vyhasnutí přátelství a izolaci.

1.5 Podstata vytvoření vztahu

Uvědoměním si svého „já“ člověk odděluje sebe sama od okolních neživých předmětů, které již od nejranějšího věku může zkoumat natolik, nakolik je svým zájmem, možnostmi či znalostmi schopen. Ale poznávání, používání a přeměna „věcné“ reality je pouze jednou formou lidské seberealizace. Primární a nejdůležitější částí lidské bytosti však je schopnost vnímat osobu a právě skrze ni dojít k chápání věci. UVědomování si druhého člověka ve vši jedinečnosti a nezaměnitelnosti, jehož nelze zkoumat jako pouhou věc, který tím, že existuje, vstupuje do mého „já“, je ryze lidskou schopností a zároveň nezbytnou podmínkou k možnosti navázání vzájemného vztahu a komunikace. „Člověk musí být oslovován, vybízen, vyučován a vychováván.....Prostřednictvím řeči se člověk začleňuje do určitého předem utvořeného kulturního a duchovního prostoru.“⁸ Bez lidského společenství, bez navázání meziosobní komunikace s možností vztahu, ve kterém je „ty“ neoddělitelně spjato s „já“, by se člověk změnil v bytost egocentrickou, v sobce, jeho řeč by se stala monologem a jeho celistvý rozvoj by nebyl možný.

Vytvoření vztahu s postiženým člověkem, ostatně obdobně jako s člověkem zdravým, předpokládá osobní setkání s ním a tím i možnost vzájemného osobního poznání se. Pro odhalení nitra, jeho smýšlení, cítění a celého jeho vnitřního života, které probíhá pouze v atmosféře důvěry, je důležitá jistota, že on sám je přijímán a milován pro sebe sama, že má hodnotu ve své podstatě a neopakovatelnosti, ve svém lidství - jako člověk, jako osoba. Musí pocítit, že právě on, i přes veškerou svoji odlišnost, je středem mého zájmu, mého „já“. Totéž platí také o celé jeho rodině, protože přítomnost postiženého se každého člena rodiny nějak dotýká. Neosobní přístup, obava z přílišné odpovědnosti a pouhé splnění povinnosti znamená sice také určitý způsob komunikace, ale nedokáže utvořit nebo vrátit postiženému vědomí vlastní hodnoty či zdravé sebevědomí.

---

⁸ VRÁNA Karel: Dialogický personalismus. Praha: Zvon, 1996, 9.

Jako příklad bych uvedla výpověď rodiny K. se třemi chlapci, z nichž dva trpěli degenerativním onemocněním,⁹ zkracujícím život pouze na dvě dekády věku:

„Dokud byli synové malí a jejich zdravotní stav byl přijatelný, chodili do místní školy. Jakmile začali být odkázáni na vozík, přestože jsme nabízeli svoji pomoc ve všem, co sami nezvládnou, byli vyřazeni z řádné školní docházky a dostali domácí individuální výuku. Kamarádi je postupně opustili, neměli společné zážitky. Synové se za čas přestali smát a od života už nic nečekají.“¹⁰

Vcítit se do života rodiny s tak závažně postiženými dětmi se patrně nepodařilo ani zaměstnancům školy, vzdálené pouhých padesát metrů od jejich domku, ani učitelce pro individuální výuku, ani pravidelně přijíždějící sociální pracovníci kontrolující domácí péči. A určitě všichni vykonávali řádně svoji práci. Ani výměna mechanických vozíků za elektrické, která sice dočasně zvýšila jejich soběstačnost, znovu nenavrátila chlapce zpět do společnosti, z něhož byli vyčleněni. Teprve osobní vztah provázený opravdovým zájmem a následné včlenění do nového společnosti, v němž každý z nich měl své nezastupitelné místo s jedinečným významem pro druhého a také dostatečným prostorem k vlastní seberealizaci, uvolnily blokády beznaděje, obnovily ztracenou důvěru a vrátily chlapcům i celé jejich rodině chuť do života. Měřítkem osobního vztahu se stala ne splněná povinnost, vynaložená energie či finanční náročnost, ale schopnost udělat druhého člověka šťastným.

1.6 Hlavní překážky pro vytvoření vztahu zdravého člověka s člověkem postiženým

Navázání vzájemného vztahu mezi zdravým a postiženým člověkem naráží často na překážky z jedné i druhé strany. Jejich odstraňováním nebo alespoň zmírňováním se dají vytvořit podmínky pro započetí dialogické komunikace.

1.6.1 Předsudky vůči postiženému člověku

Tím, co nejčastěji odděluje okolí od postiženého a brání navazování vztahů s ním, jsou předsudky. Velmi malá nebo vůbec žádná zkušenost s postiženým člověkem z nejranějšího dětství vyvolává ve starším dítěti postojořovou a komunikační nejistotu, obavu

---

⁹ Progresivní svalová dystrofie typu Duchenne, s dědičností recesivně X–chromozomální, postihující tedy pouze chlapce. Srov. MUMENTHALER Marco, MATTLE Heinrich: Neurologie. Praha: Grada Publishing, 2001, 538.

¹⁰ Zkušenost z mojí praxe.

či bezradnost. Mnohdy to neznamena vědomé odmítnutí vztahu, pouze jinakost postiženého není totožná s jinakostí, na kterou je zvyklé při komunikaci se zdravými vrstevníky. Neví, jak se má zachovat, a proto v lepším případě postižený zůstává na okraji jeho zájmu a to tím více, čím méně stíhá zrychlující se tempo běžného života. Pokud rodiče zdravých dětí a dítěte postiženého spolu s učiteli či výchovnými pracovníky nepomohou zdravému dítěti svým vlastním přístupem a osobním příkladem zprostředkovat navázání vztahu s postiženým spolužákem takovým způsobem, jakoby se jednalo o něco přirozeného, byť náročnějšího, nastanou zpravidla některé nežádoucí situace. Například zájem o postiženého je minimální nebo vymizí úplně, není brán jako rovnocenný se svými zdravými vrstevníky a v krajním případě je terčem šikany. Předpoklad o menší lidské hodnotě a neschopnosti být „užitečným“, spojený často s různým projevem šikany, který je směřován snad nejvíce proti člověku s mentálním postižením, ale může být určen paradoxně i těžce pohybově postiženým s výborným intelektem, bývá hlavní překážkou komunikace. Domnívám se, že podobně jako již dříve zmíněný vztah a vzájemná komunikace mezi matkou a narozeným dítětem vzniká velice záhy, postupně sílí, rozvíjí se a upevňuje, tak časná zkušenost soužití mezi malým dítětem zdravým a postiženým by mohla položit nové základy vnímání jinakosti: ne jako něco nepřijatelného, ale naopak jako něco běžného, normálního. Příběh mé mladší dcery toho může být dokladem.

Moje mladší dcera, vyrůstající jedenáct let se svojí postiženou sestrou, jela na seznamovací kurz s novými spolužáky gymnázia, mezi nimiž jeden ze sedmi chlapců, Honzík, byl na vozíčku. Po skončení pobytu na mnou položenou „průzkumnou“ otázku, který kluk se jí nejvíce líbil, odpověděla bez zaváhání, že Honzík, protože z nich je nejnornálnější.¹¹

1.6.2 Lhostejnost k postiženému člověku

Nesmyslnost vžití se do situace postiženého člověka, nezám o jeho osobní poznání, zdůrazňování svého „já“ na úkor „ty“ vede k uzavření možnosti navázání vztahu. Také v mnoha sférách života (ve zdravotnictví, školství, sociální péči, někdy i společenství křesťanů) je lidská osoba postiženého bohužel pouze objektem, přítěží, případem, číslem.

1.6.3 Ovládání postiženého člověka

Člověk, vyskytující se v blízkosti postiženého, závislého na cizí pomoci, může

---

¹¹ Zázitek mé mladší dcery.

proti němu vyvíjet násilí duchovní, psychické i fyzické. Toto postavení nepřipouští dialog, ale pouze přijetí vůle ovládajícího. Není výjimkou, že prostředkem ovládání může být také „laskavost“¹² a odehrává se přímo v rodině postiženého.

1.6.4 Zneužívání postiženého člověka

Vztah v tomto případě není navázán nezištně, je otevřeně nebo skrytě nepřátelský, zdravý partner sleduje určité výhody, zpravidla materiální, které si sám přivlastňuje a na postiženém parazituje. Vztahová situace se nemění ani tehdy, když postižený sám zcela vědomě a dobrovolně tyto materiální statky nabízí.¹³

1.6.5 Hermetické uzavření postiženého uvnitř vlastní rodiny

V některých případech sama rodina do sebe uzavře postiženého, znemožní mu kontakt s okolím a navazování vztahů. Jedná se zpravidla o nevyrovnání se s postižením člena rodiny, stud za jeho postižení s následným ukryváním nebo naopak o nedůvěru ve schopnost okolí se o něho dobře starat. Uzavřít se však z vlastní vůle může i sám postižený a to buď doma, nebo v rámci komunity postižených, v níž není cílem zvědavých pohledů a agresivních výpadů vůči své osobě. Příčinou bývá opakované zklamání se ve vztahu či prožití šikany, zanechávající v jeho psychice mnohdy trvalé následky.

1.6.6 Vytvoření příliš pevné jednostranné vazby na zdravého člověka

Postižený člověk, tím že nemá mnoho možností vytvářet vztahy s více lidmi, se někdy příliš upne na jednoho člověka, chce ho vlastnit jen pro sebe, omezuje jeho svobodu a někdy ho i citově vydírá.

1.7 Neverbální komunikace

Komunikace, tedy vzájemný dialog, se nemusí nutně uskutečňovat pomocí slov. Kdyby tomu tak nebylo, byli by lidé například těžce mentálně postižení, nemající možnost používání slovní řeči jako základního komunikačního prostředku, odsouzeni k trvalému mlčení. Přesto i oni komunikují, avšak jiným způsobem, za pomoci svých individuálních, postižením umožněných, prostředků. Jestliže míru dialogičnosti charakterizuje stupeň bytostné vzájemné otevřenosti,¹⁴ pak jsou to právě oni, kteří ve svých možnostech ji splňují

---

¹² Srov. POLÁKOVÁ Jolana: Smysl dialogu. Praha: Vyšehrad, 2008,14.

¹³ Srov. tamtéž 16.

¹⁴ Srov. tamtéž 8.

stoprocentně. Avšak aby právě v tomto případě dialog probíhal, je nezbytná vstřícná otevřenost i z druhé strany. Schopnost vcítění se do radosti, smíchu, pohybu a jejich umocnění, ale také do nespokojenosti, neklidu, nepohody a odhalení jejich příčiny, do bolesti, žízně, hladu a jejich mírnění nebo odstranění, probouzí i navozuje vzájemný pocit porozumění, souznění a vyrovnává zdánlivou komunikační propast.

Vytvoření vztahu s postiženým člověkem se ve své nejhlubší podstatě neliší od vytvoření vztahu mezi lidmi zdravými. Vždy se jedná o přijetí sebe sama i jinakosti toho druhého, otevření se v důvěře a lásce i o nabídku sebesdílení, o svobodné reciproční „ano“ i zároveň o potvrzení jedinečnosti a neopakovatelnosti osoby. Jedinou odlišností, dle mého mínění, je časová náročnost. Bez jasného rozhodnutí, že chci postiženému člověku věnovat potřebný čas k navázání, vytvoření a udržování vztahu, nelze dosáhnout úspěchu. Potřeba dostatečného času je součástí jeho jinakosti.

2 Proměna mravních hodnot

Při setkání s postiženým člověkem lze málokdy na první pohled nalézt totéž, co je dnes očekáváno: krásu těla a uhlazenost, příjemný hlas a mnoho znalostí i dovedností, umění prosadit se nebo alespoň svéráznost. Některý z postižených dostává do vínku tělo pokroucené, neproporcionální a různě deformované, jiný má řeč těžce srozumitelnou nebo vůbec žádnou, další svým intelektem nepřekračuje předškolní anebo nižší školní věk, nedá se uvažovat ani o soběstačnosti, natož o sebeprosazení. Mnohý má „svéráznosti“ dost, ale takové, která okolí obtěžuje a unavuje. Avšak člověk, který přes toto všechno přijme výzvu k navázání vztahu s člověkem postiženým a najde k tomu odvahu, zpravidla nezůstává nějakým způsobem nezasažen. Vykročením vstříc směrem k postiženému postupně proslapuje stezku mezi předsudky ke své vlastní lidské svobodě, ke svému lidství. Hlavní úkol člověka, stát se tím, čím je, tedy člověkem, se zde naplňuje v míře nejvyšší. Otevírá dveře novému pohledu na život a proměně mravních hodnot. Naopak lhostejnost, přehlížení, ovládání a zneužívání postiženého člověka jako nástroje či skrytá nebo otevřená agrese proti němu, působí tím zruďněji, čím více je postižením snížena jeho schopnost účinné sebeobrany.

2.1 Nový úhel pohledu na hodnotu zdraví a jeho odraz ve vztahu ke slabšímu a potřebnému člověku

Při setkání s postiženým člověkem si většina zdravých lidí intenzivněji uvědomí, že zdraví je jedním ze základních dober. Není náhodou, že mnohá blahopřání k svátku či narozeninám jsou provázena, kromě přání štěstí, také přáním dobrého zdraví. Uvědomění si, že vlastní zdraví není jen hodnotou samozřejmou, ale i tou, za kterou nese každý sám odpovědnost, se často dostavuje až setkáním s člověkem, který zdraví svým přispěním ztratil nebo, a to ještě ve větší intenzitě, s člověkem postiženým. Jako příklad bych chtěla uvést svoji zkušenost opakovaných setkání mladých lidí drogově závislých v poslední fázi léčení, žijících v doléčovací komunitě v obci S., s postiženými lidmi různého stáří a rozdílnou škálou tíže svého postižení:

„Teprve teď, když poznáváme možnosti postižených lidí, si plně uvědomujeme, že my jsme svým vlastním přičiněním zdraví ztratili, ale postižený člověk ho nikdy

nezažil, ani si jeho ztrátu nezpůsobil. Jsme rádi, že jim můžeme asistovat a být nějak prospěšní.“¹⁵

První krok, kterým je setkání a navázání vztahu (v tomto případě konkrétně drogově závislých) s postiženými lidmi, vcítění se do jejich možností i nemohoucnosti, zde funguje také jako možnost a příležitost k druhému kroku, k pomoci člověka, vyčleněného ze života společnosti na její okraj vlastní vinou, člověku, který nikdy zdraví v plném slova smyslu nezakusil a nezažil. Prožitek toho, že poznávání a uskutečňování vlastního „já“ se děje plně ve vztahu k „ty“, otevírá větší citlivost pro vnímání potřeb druhého člověka, ocitajícího se v různých životních nesnázích, ale i člověka ve stáří, tedy solidaritu. Vlastní přijetí a potřeba být někomu užitečný, jsou důležité nejen pro resocializaci drogově závislého, ale i pro plnohodnotný život velké části postižených.

2.2 Nový úhel pohledu na hodnotu života postiženého člověka a lidského života vůbec s následnou proměnou hierarchie hodnot

Rozhodujícím a nejdůležitějším momentem v životě každého člověka je jeho bezvýhradné přijetí. Rodiče jím vyslovují „ano“ svému dítěti jako jedinečné a neopakovatelné bytosti s právem na život, a to ještě před narozením. Pokud není vysloveno, díky moderní medicíně a benevolentním zákonům či přednosti jiných dober lze najít mnoho důvodů, proč nemá být zachován ani nový život zcela zdravý. Avšak „důstojnost lidské existence spočívá podstatně v tom, že člověkem, majícím svobodu sebeurčení, nesmí nikdo disponovat“.¹⁶ Jestliže se prenatalní diagnostika, která má nesporný pozitivní význam nejen pro udržení života, ale i pro včasné odhalení postižení počatého dítěte a tím i přípravu rodičů na obtížnější situaci po jeho narození, provádí s úmyslem nemocné či postižené dítě nedonosit, slouží jako nástroj návrhu k přerušení těhotenství. Staví rodiče a především matku před rozhodnutí, zda vysloví „ano“ životu svého dítěte, byť s postižením, nebo ho odmítne. Pokud rodič považuje za své právo mít výhradně zdravé dítě a jeho představa hodnoty člověka spočívá v plném zdraví, úspěšnosti, užitečnosti, schopnosti žít šťastně a samostatně, potom jakýkoliv typ postižení je pro něho nepřijatelný. Přestože „někdo nemůže pochopit, že takový život má svou vlastní hodnotu, měl by uznat, že popření práva na život v tomto případě může mít

---

¹⁵ Zkušenost z mojí praxe.

¹⁶ ROTTER Hans : Důstojnost lidského života. Praha: Vyšehrad 1999, 25.

nanejvýš nebezpečné a nelidské následky.¹⁷ Jsou ale naštěstí také rodiče, kteří přijímají dítě pro ně samo a neměří hodnotu lidského života jen kritériem zdraví.

2.2.1 Změna žebříčku hodnot v rodině postiženého dítěte

Rozhodnutí se k přijetí postiženého dítěte je teprve počátečním krokem k uskutečňování imperativu „Nezabiješ!“ v praxi. Jeho narození a následné soužití s ním přináší mnoho obtíží rodičům i případným sourozencům. Dlouhodobé nároky kladené na fyzické, psychické, ale často i finanční možnosti rodiny prověří její stabilitu a hierarchii hodnot. Proto nelze jednoduše odsoudit rodiny, které tuto situaci z jakýchkoliv důvodů nezvládnou a uchýlí se k alternativnímu řešení pomocí ústavní péče nebo, v horším případě, rozpadu manželství.

2.2.1.1 Přijetí odpovědnosti za život postiženého člena rodiny

Rodina, která postižené dítě, zpravidla po emočním vyrovnání, bezvýhradně přijme a dává mu vše, co má, musí nutně přehodnotit dosavadní žebříček hodnot a určit sama v sobě místo každého svého člena. Nezištná ochota k zabezpečení jejího fungování, k přerozdělení povinností a ke spolupodílení se na péči o nejslabšího člena rodiny, je její odpovědí na bezvýhradné přijetí. Každý má svůj dobrovolný osobní podíl na lásce a službě, kterou postižený ve své zranitelnosti potřebuje. Všichni se učí s postiženým členem rodiny počítat, ochraňovat a bránit ho a on si naopak vytvoří vazby ke každému z nich. Je známo, že také těžce mentálně postižené dítě rozpozná jednotlivé členy rodiny a „ví“ co od nich může očekávat: krmení, koupání, zpívání, zábavu, procházku. Odměnou jsou jeho štěstí a pokroky ve vývoji, ale i postupné posílení rodinného svazku. Domnívám se však, že je důležité, aby každý člen rodiny, i přesto, že postižený se svou zvýšenou potřebou péče tvoří její epicentrum, si zachoval také svoji autonomii, svůj osobní život. Zkušenost sebesdílení tak nezůstane uzavřena pouze v rámci jeho rodiny, ale je v nejvyšší míře otevřena i jejímu okolí. Některou z jejích podob může být zvýšené sociální citění sourozence postiženého ke spolužákům ve školním kolektivu, obrana slabšího, větší vstřícnost a ochota udělat něco navíc nad rámec svých povinností. Pouze svobodné rozhodnutí pro službu druhému, obzvláště, týká-li se sourozenců, bývá plodné. Nedobrovolné sebeobětování nikdy nepřináší pocit uspokojení. Jako příklad naplněného života a dialogu lásky, bych uvedla vztah mezi otcem Miroslavem P. a těžce postiženou dcerou Janou, dlouhodobě upoutanou na mechanický vozík a plně odkázanou na pomoc

---

¹⁷ Tamtéž 49.

své rodiny, se kterými nás pojí dlouholeté přátelství:

„Letos je mně devadesát let a s Janou jsme jeden člověk. Nebýt jí, už bych dávno nežil. Rádi spolu jezdíme na chalupu. Přesně vím, co potřebuje. Kdy má hlad a co ráda jí, kdy má žízeň, kdy potřebuje na toaletu nebo se jí chce spát, kdy ji mám rozveselit nebo povzbudit. Jenom když má bolesti a nevím, jak jí ulevit, to mě trápí. Lékaři mi však teď zjistili závažné onemocnění, ale jí to zatím neřeknu, aby mohla ještě chvíli žít bezstarostně.“¹⁸

Stejně, jako když zemře jeden z manželů, které k sobě váže silné pouto lásky a druhý umírá vzápětí, také někdy pouto mezi postiženým a zdravým členem rodiny je podobně silné.

2.2.1.2 Schopnost členů rodiny přijmout odlišnost

Další hodnotou, ke které přítomnost postiženého v rodině vede, je přijetí odlišnosti a odvaha přiznat se k ní na veřejnosti - umění lišit se. Je snad ještě těžší pro sourozence, nežli pro samy rodiče. Odlišnosti ve fyziognomii, lokomoci, komunikaci a prodlouženém období závislosti mohou být pro okolí, obzvláště v prostředí dětí, signálem k posměchu, útokům i šikaně jak přímo postiženého, tak i zdravého sourozence. Osobním kontaktem s postiženým v ranném věku, nejlépe předškolním, odstraněním anonymity, osvětou, případně výběrem vhodných kamarádů a spolužáků, ale i osobním příkladem učitelů ve školním prostředí a včasným zásahem každého, kdo se s tímto jevem setká, je možné účinně napomáhat jeho integraci. Umění zvládnout přijetí postiženého nejen uvnitř své rodiny, kde jsou všichni zajedno, ale přiznat se k němu také mimo ni, vede k budování postoje opravdovosti a nebojácnosti i pro jiné životní situace, například přiznání se k víře. Naopak šikana mívá kořeny ve vnitřním zranění z nedostatku lásky a strachu z odlišnosti.

2.2.1.3 Změna přístupu rodiny k materiálním hodnotám

V mnoha rodinách se s příchodem postiženého člena mění také jejich finanční situace, obzvláště, je-li jeden z rodičů péčí dlouhodobě nebo trvale vyřazen z pracovního procesu. I konkrétní materiální statky, které také patří k základnímu dobru, musí být podrobeny žebříčku hodnot a uskromnění se je běžným průvodním jevem života rodiny s přibývajícím věkem postiženého. Do domácího rozpočtu je nezbytné opakovaně zařadit

---

¹⁸ Zkušenost z mojí praxe.

například doplatky na léky, kompenzační pomůcky, speciální stravu, také pohonné hmoty a další potřeby, které nejsou zcela hrazeny ze zdravotního pojištění či je nepokryjí státní příplatky. Schopnost rodiny jako celku, ale hlavně sourozenců postiženého, odříci si nebo umenšit své materiální potřeby ve prospěch nejslabšího člena, otevírá budoucí možnost solidarity s člověkem ve stáří či v těžkých životních situacích provázených částečnou nebo úplnou ztrátou majetku. Při soužití s těžce postiženým člověkem také postupně dochází k přerušení těch aktivit rodiny, které jsou neslučitelné s jeho možnostmi či adaptačními schopnostmi, například sportovních, kulturních, turistických, rekreačních a jiných.

2.2.2 Nastavení zrcadla hierarchii hodnot společnosti

Tím, že rodina přijme postižené dítě a postaví ochranu jeho života na první místo v žebříčku svých hodnot, vyvíjí automaticky tlak na morální profil společnosti od přímého prostředí, ve kterém žije, po nejvyšší místa rozhodování. K zaujetí postoje nutí každého konkrétního jednotlivce, spoluobčana, ale i oblast zákonodárství a exekutivy jako celek. Pro společnost, která uznává základní lidská práva, mezi něž patří i právo na život a jeho zachování, tak vyvstává povinnost spoluúčasti na péči o postižené a jejich rodiny, které se oproti zdravým rodinám nacházejí ve znevýhodněné situaci.

2.2.2.1 Možnost proměny hierarchie hodnot každého jednotlivce

„Existuje nekonečný seznam těch, které můžeme vylučovat, a zároveň si můžeme být jisti, že i my jsme na seznamu někoho jiného.“¹⁹ Přijetím druhého člověka v jeho jedinečnosti a neopakovatelnosti začíná proměna hodnot od předsudku ke svobodě, od nezájmu k odpovědnosti, od nesnášenlivosti k toleranci, od uzavřenosti a zakrnění ve svém „já“ k vlastnímu sebeuskutečnění v „ty“.

Postižený člověk právě tím, že existuje a žije ve své jinakosti, se svými specifickými zranitelnostmi a ohroženostmi, nutně oslovuje nejbližší okolí k zaujetí postoje: buď nedialogického, jak bylo již zmíněno v kapitole 1.6, nepřinášejícího nedialogické straně žádné obohacení, nebo dialogického, který je „zastáván jako zásadní etické dobro“.²⁰ Svobodné jednání ve smyslu přijetí postiženého v jeho jinakosti vede nejen k vlastnímu obohacení jeho poznáváním a plnému uskutečňování svého „já“, ale i k potvrzení jeho jedinečnosti a neopakovatelnosti, jeho „ty“, to je k uznání hodnoty jeho života. Poznání, že bez ohledu na tíži svého postižení také on, stejně jako člověk zdravý, touží být milován bezvýhradnou láskou a pouze v jejím ovzduší může důstojně žít a rozvíjet se, postaví

---

¹⁹ VANIER Jean: Cesta k lidství. Praha: Portál, 2004, 73.

²⁰ POLÁKOVÁ Jolana: Smysl dialogu. Praha: Vyšehrad, 2008, 21.

postiženého i v těchto nejdůležitějších lidských potřebách na stejnou rovinu se zdravým člověkem. Protože postižený nemá většinou možnost nepřeborným množstvím různých duševních nebo fyzických činností zaplnovat svoji samotu, vycházející z každého individuálního osobního lidství, jak tomu bývá u lidí zdravých, ani sám aktivně navazovat vztahy, je odkázán na vstřícné společenství se zdravým člověkem. Zůstane-li tedy zcela uzavřen v sobě, jeho život se stává nesnesitelným, zdá se, že nemá žádný smysl ani pro něho samotného, ani pro jeho okolí.

Navázání dialogického vztahu, to je postavení postiženého člověka do centra svého „já“, není myslitelné bez oprostění se od obecného nebo vlastního předsudku vůči němu. Zbaví-li se konkrétní zdravý člověk předsudku vůči konkrétnímu člověku postiženému, otevírá v sobě, dle mého mínění, prostor pro překonání předsudků i vůči ostatním postiženým a dává možnost zkušenosti prolamování bariéry předsudku vůbec. Jako příklad uvádím výpověď Pavly D. a Moniky Š., studentek střední zdravotnické školy absolvujících praxi v denním stacionáři pro mentálně, pohybově i kombinovaně postižené:

„Nikdy jsme si nemyslely, že postižený člověk dokáže tolik věcí - zpívat, tancovat, malovat, hrát si, dát najevo radost i smutek, bolest i pohodu. Nevěděly jsme, jak k němu přistupovat, měli jsme z něho strach. Tato praxe je pro nás velkým přínosem.“²¹

Zděděný předsudek, ztěžující soužití ve společnosti, je v tomto konkrétním případě nabourán nebo dokonce odstraněn. Strach z odlišného mizí a je nahrazen zkušeností, že k postiženému člověku mohu hledat a najít cestu. Myslím si, že komunikační schopnost nabytá v tomto případě otevírá možnost vstřícného přístupu ke všem lidem, nezávisle na barvě pleti, vzdělání, náboženském vyznání a společenském postavení. Avšak překonání strachu z pohlcení nouzí a utrpením druhého, ze zasažení vlastního srdce navázáním vztahu s ubohým, vede také nutně ke změně vlastního života. Příkladem může být, kromě jiných, životní příběh Alberta Schweitzera a Matky Terezy.

Reálný postoj člověka k přijetí faktu svého postižení a závislosti na druhém ve všem, na co sám nestačí, potažmo i pomoci, je projevem pokory a nezbytným příspěvkem k vlastnímu otevření se zdravému člověku. Důvěra v to, že ve svém očekávání nebude zklamán, vede k posílení dialogičnosti vztahu. Vcítění se do potřeb a prožitků postiženého v jeho jinakosti je odrazovým můstkem pro toleranci, nezbytnou podmínku dialogu.

---

²¹ Zkušenost z mé praxe.

Posílení vědomí odpovědnosti za druhého člověka, obzvláště ve znevýhodněné situaci i za sebe navzájem, může upevnit soudržnost společenství, například v nájemním domě, v ulici, na vesnici, ale i farního. Může-li však dialog započít také tehdy, jsou-li alespoň částečně nebo pouze z jedné strany splněny jeho tři základní podmínky, svoboda, odpovědnost a tolerance,²² pak nabytá otevřenost pro zahájení dialogu je nesmírně cenná.

2.2.2.2 Možnost proměny hierarchie hodnot společnosti jako celku

Společnost přítomností postižených lidí jako jejich právoplatných členů je zevnitř donucována brát na ně zřetel, počítat s nimi a přijmout je a úroveň péče o ně vnímat jako nastavené zrcadlo hierarchie svých hodnot. Nejedná se jenom o určité vyrovnaní materiálního znevýhodnění finančními podporami, které jsou pro jejich život nezbytné, tedy solidaritu v oblasti hmotné, ale především o vytvoření prostředí, ve kterém budou mít stejná práva a možnosti jako zdraví občané, to znamená, budou přijati. Umožnění rovnocenného vzdělání s nabídkou uplatnění a úleva od povinností tam, kde jim nelze z podstaty zdravotního problému dostát, je nejen základní potřebou velké části postižených lidí, ale také přínosem pro společnost. Postižený pak není pasivním příjemcem hmotné pomoci, ale prací podle svých možností sám vytváří hodnoty. Opravdový zájem ze strany společnosti vede k jeho integraci s možností navazování přirozených vztahů a on svou přítomností vyzývá k toleranci, ohleduplnosti a odpovědnosti za druhého. Konkrétní prostředí, v němž žije nebo pracuje, se zpravidla polidšťuje. Hodnoty ryze ekonomické uvolňují prostor také hodnotám etickým.

Stejně, jako morální kredit rodiny je posuzován podle toho, jak je ochotna postarat se o své nejslabší členy, děti a seniory, také totéž platí pro vyspělou společnost. Pokud rodiny své postižené přijmou a zahrnou je péčí a láskou, společnost jako celek, chce-li být etická, je musí podporovat a následovat. Všechna segregáční opatření vůči nim se jeví jako nemorální. Jako příklad bych uvedla výpověď rodičů dnes již dospělého muže Zbyňka H.:

„Náš syn se narodil zcela zdravý. Po očkování prodělal obrnu a zůstal postižený na obě dolní končetiny a levou ruku. Když dovršil věk pro začátek školní docházky, tedy šest let, přestože byl intelektově v pořádku, musel, přes všechny naše protesty, do vzdálené léčebny. Byl zde přísný režim a rodiče své děti nesměli navštěvovat. Velmi těžce to snášel, protože i navzdory svému postižení byl doma šťastný. Domluvili jsme se s naším zubním lékařem, aby mu udělal rovnátka na

---

²² Srov. POLÁKOVÁ Jolana: Smysl dialogu. Praha: Vyšehrad, 2008, 20-27.

zuby a pod záminkou častých kontrol jsme si ho brávali co nejvíce domů.²³

System veškeré odborné péče o rodiny s postiženým člověkem, byť by byl prováděn s maximální odborností, není zpravidla plně účinný tam, kde chybí báze lidskosti, projevující se v neposlední řadě vstřícností a solidaritou. Ani největší odborník bez empatie nedokáže postiženému v plné míře poskytnout to, co potřebuje. Odtržení dětí sluchově, zrakově a pohybově postižených od svých rodin za účelem vzdělávání již od ranného věku, je projevem nedostatečné ochoty legislativy a následné exekutivy vytvořit podmínky pro vzdělávání postižených v místě jejich bydliště. System školství, umožňující a preferující oddělení a vyčlenění hůře přizpůsobivých nebo pomalejších dětí do speciálních škol, nejen nerespektuje jejich jinakost, ale naopak je označuje „cejchem“ po celý zbytek života a často předurčuje pro budoucí kriminální aktivity. Ústavy, týdenní, ale i denní stacionáře pro postižené jsou projevem neochoty zdravých přijmout řadu praceschopných postižených mezi sebe a zaměstnat je takovou prací, kterou jsou schopni vykonávat. Domovy důchodců mnohdy vypovídají o neúctě ke stáří a životu vůbec. Opravdové přijetí postiženého člověka společností hned od jeho narození, nebo přesněji, ještě před jeho narozením, znamená, počítat s ním i do budoucna a integrovat ho. Budované antisegregační povědomí společnosti usnadní společné soužití lidí i různých národností, kultur a náboženství.

Rodina postiženého člověka se svým vnitřním organickým uspořádáním a ochotou k oběti pro druhého, může být vzorem ostatním rodinám ve společnosti. Svým fungováním zdůrazňuje její nezastupitelnou úlohu ve vytváření nejpřirozenějšího prostředí rozvoje a růstu dítěte, ale i místa bezpodmínečného přijetí, lásky a bezpečí. Je výzvou společnosti k vytváření prorodinného zákonodárství a poukazuje na to, že každý život má hodnotu. Aby člověk svým svobodným jednáním se opravdu stal člověkem a společnost i jako celek mohla plně projevit svoji lidskost, přítomnost postižených, slabých a starých lidí k tomu dává velkou příležitost. Svobodný člověk totiž nemá na jedné straně účel a na druhé prostředky, které kvůli němu vydává, ale lidským duchem a lidským činem, lidským životem a lidskou smrtí se setkává s „ty“ jako neodmyslitelnou součástí svého „já“.²⁴ Bude tedy vždy potřeba slabých a bezmocných, aby z lidského nitra mohla být uvolněna milosrdná láska. Naopak svět svévolného člověka je ovládaný účely. Svým sobectvím je zcela neschopen oběti, třebaže o ní hovoří, jeho slova se nikdy nestanou konkrétními činy. Svět venku, chuť ho užívat a ovládat podle svých mnohdy zřůdných představ, popírá

---

²³ Zkušenost z mojí praxe.

²⁴ Srov. BUBER Martin: Já a ty. Praha: Mladá fronta, 1969, 53.

existenci „ty“ jako nedílné součásti „já“. V jedné ze svých knih spisovatel Marcel Pagnol zmiňuje antickou Spartu, jako „město statečných válečníků a zarputilých vlastenců, kteří se podobně jako Hitler, starali o čistotu a krásu své rasy... a děti vyřazené hodili do nedaleké propasti..... Co po této krásné a pečlivě vybrané rase nakonec zůstalo?..... Byli přece Řekové a žili kousek od Athén, kolébky inteligence a umění..... pár polorozbořených zdí jednoho malého města.“²⁴ Kolik mezi nechtěnými mohlo být básníků, filozofů, malířů, architektů, sochařů....

---

²⁵ PAGNOL Marcel: Boží tajemství. Praha: Vyšehrad, 2002, 50-54.

3 Blízkost Krista

Tak, jak člověk na jedné straně díky své vlastní individualitě, jejímž účelem je zakoušet a užívat, přivlastňovat si,²⁶ se odděluje a odlišuje od ostatních individualit, tak na straně druhé, jako osoba, vstupuje do vztahu k jiným osobám, tedy k setkání s „ty“ a „je“ o to osobnější, čím je v lidské dvojakosti jeho bytosti silnější já základního slova Já – Ty.²⁷ Tyto dva póly lidství určují, zda se člověk projeví jako jednotlivec nebo osoba, tedy zda svůj život a celé své bytí zaměří k dosahování vlastní prosperity a sebou stanovených cílů, bude-li se klanět dílu svých rukou (Iz 2,8; Jer 1,16) a sebe učiní mírou všeho nebo jestli se jeho život stane otevřeným pro potřeby druhého, často až nepochopitelně na svůj úkor, končícím v krajní podobě „zmařením“. Protože vztah se může uskutečnit pouze mezi dvěma osobami, mezi „já“ a „ty“, nejde tu o vytěsnění vlastního „já“, ale o to, vzdát se falešné touhy po sebeuplatnění, uvíznutí ve vlastním „já“, které v konečném důsledku vede k mylné představě o sobě a způsobuje, že člověk utíká před nejistým, nespolehlivým, nebezpečným světem vztahu. Uskutečnit v životě své lidství, mít odvahu navázat vztah, postavit ne sebe, ale toho druhého na první místo s neúčelovou otevřeností, s důvěrou, soucitem, obětavostí, věrností a za všech okolností²⁸ tomu dostat v míře svrchované, je díky těmto dvěma pólům úkolem obtížným, zdálo by se téměř nemožným. Osobní vztah mezi lidmi je vždy provázen zranitelností, vnitřní nedostatečností, křehkostí. Aby se jako nespasený a nevykoupený nezhroutil do Nicoty, musí se zakládat na absolutním Božím „Ty“ a člověk vědomě a ze své vůle se musí k němu vztahovat, v něm zakotvit, to znamená, pokládat své základy v Bohu.²⁹ Čím více se daruje Bohu, tím více nalézá sám sebe a svého bližního. Je v dějinách lidstva mnoho příkladů, kdy vztah lásky k druhému přesáhl „běžné“ rozměry své doby. Avšak dostat dialogičnosti svého bytí přes neviditelnost Boha a svoji porušenost je možné jen pomocí daru nadpřirozené víry.

3.1 Dialog mezi Bohem a člověkem jako odlesk vnitřní Boží dialogičnosti v Trojici

Podle Janova Prologu Bůh silou svého Slova všechno tvoří (Jan 1,1-3), vše je dobré (Gen1,1- 31). Stvořením člověka na samém vrcholu stvořeného sám v nejvyšší svobodě nabízí svou blízkost a společenství jako dialog lásky, nejplnější existenci v pravém slova

---

²⁶ Srov. BUBER Martin: Já a ty. Praha: Mladá fronta, 1969, 55-57.

²⁷ Tamtéž 58.

²⁸ Srov. POLÁKOVÁ Jolana: Smysl dialogu. Praha: Vyšehrad, 2008,70.

²⁹ Srov. VRÁNA Karel: Dialogický personalismus. Praha: Zvon, 1996, 42.

smyslu - život věčný. Stvořením k svému obrazu (Gen 1,27) tvoří člověka jako bytost schopnou dialogu a dává mu účast na své vnitřní vztahovosti, dialogu lásky v Trojici. Člověku to však nestačí, chce uchopit poznání dobra a zla (Gen 2,17), chce „být jako Bůh“ a sám rozhodovat o tom, co je pro něho dobré a co zlé. Vytváří si falešný obraz, modlu, kterou staví na místo Boha. Nemá důvěru ve svou vlastní pravou velikost danou Bohem. Zrak srdce mu zaslepuje pýcha a je to především on, kdo se stává vnitřně nedialogickým, chtivě zaměřeným pouze na své „já“. Odmítnutím velikosti vlastního poslání si zavírá cestu ke vztahu s Bohem a tím také k pochopení nejen sebe sama jako Božího obrazu, ale i smyslu svého života. Narušuje a ztrácí svoji vstřícnou otevřenost vůči Bohu, ke druhému člověku i celému stvoření. Sebe staví na první místo a svoji prázdnotu po nejplnějším ze všech vztahů, vztahu s trojjediným Bohem, jenž je pramenem, podstatou a absolutním základem vztahů ostatních, zaplňuje karikaturou vztahu, končícího na jedné straně v jeho absurdní nestálosti nebo, na straně druhé, v jeho zbožštění, modlářství.³⁰ Situaci narušenosti či odcizení, do které se hříchem dostává, sám vlastní silou není schopen změnit. Podobně, jako u vytváření vztahu člověka s člověkem, kdy krok pro jeho uskutečnění musí učinit alespoň jedna strana, Bůh v procesu dialogu není nikdy překážkou. Naopak, podle zákona analogie entis³¹ je dialogický v míře nejvyšší, je Dialog sám. Skrze svoji nevýslovnou věrnost vychází vstříc člověku jako první, nezahrnuje ho výčitkami pro jeho nevděčnost a nestálost, ale přijímá ho bezvýhradně s láskou hodnou pravého Otce, jako marnotratného syna (Lk 15,11-32). Bůh ve své transcendentní absolutní jinakosti od všeho stvořeného, ve své z ničeho nevyvoditelné svobodě, jako Spasitel, Vykupitel, Osvoboditel se s nejvyšším milosrdenstvím sklání k člověku a chce mu dát ztracený podíl na své svobodě. Nepotřebuje člověka vlastnit jako majitel věc nebo otrokář otroka, protože ani sám v sobě není Bohem majetnickým, sebestředným, tedy monologickým, jak je tomu u bohů pohanských. Naopak, je Bohem dialogickým uvnitř Trojice. „Když Syn klade do středu svého zájmu Otce, nečiní tak nic jiného, než napodobuje svého Otce, jenž klade jako první do středu svého zájmu Syna a v něm tajemně také nás (Ef 1,4).“..... „To, co si Otec a Syn vzájemně sdělují – darují, je jediné božství ve formě Daru“. ..... „pouto jednoty v rozličnosti“³², osoba Ducha Svatého. Právě velikonoční tajemství zahrnuje nejen lásku Boha Otce, vydávající se člověku až do krajnosti ve svém Synu pro vykoupení z hříchu, ale také dokončuje to, co bylo již započato při stvoření – spásu člověka a zároveň s ním i všeho stvoření. „Adsum Hospodina s námi je možné jedině proto, že on je jako Otec věčně

³⁰ Srov. tamtéž 43.

³¹ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Jako v nebi, tak i na zemi. Praha: Krystal OP,2007, 116-124.

³² POSPÍŠIL Ctirad Václav: Trinitologie a dialogická filosofie. Dialog s Jolanou Polákovou, in: Teologické texty 1 (2010) 38-39.

se Synem v Duchu.³³ Komunikace člověka s Bohem, jako účast na tajemství vnitřního mezosobního vztahu lásky Otce a Syna, je právě skrze poslušnost Syna obnovena a odcizení je překonáno nezaslouženým získáním podílu na Božím synovství. Kristus jako dokonalý Boží obraz (Kol 1,15), tím i nový Adam (Řím 5,19) je výpovědí pravdy o Bohu i o člověku. Člověk, jenž jako odlesk vnitřní vztahovosti Boha zůstává bytostí dialogickou, sebe překračuje a osvobozuje právě tehdy, spodobuje-li se s Bohem skrze vzor živé lásky, Krista (Gal 2,20). Podstatou Kristovy osobnosti je právě to, „že vidí Boha, že je s ním tvář v tvář, že žije v neustálém niterném kontaktu s ním – v synovské existenci.“³⁴ Potom i člověk sám, když hledí na Krista, může být zasažen samotou či jinou nouzí postiženého člověka. Podobně jako milosrdný Samaritán (Lk 10,25-37) se „neptá na rozsah závazku solidarity a ani na zásluhy o věčný život“³⁵, ale vychází mu vstříc, protože musí. Je nalezen svým bližním. Musí se stávat milujícím, bez ohledu na příbuzenské vztahy, politické zařazení, ekonomickou situovanost, ale také národnost či rasu. Nová univerzalita vztahu spočívá v tom, že se z nitra stává bratrem všech, kteří potřebují jeho pomoc. Víra, která je „vzájemným dialogickým prolnutím dvojí důvěry: Boha vůči člověku a člověka vůči Bohu“³⁶, se pak projeví skutkem.

Dialog v pravém slova smyslu, představovaný sebeotevřením a sebesdílením v ovzduší důvěry a lásky, umožňuje, kromě poznávání sebe, také v nejvyšší míře poznávání druhého. Bez dialogického poznávání si můžeme o druhém vytvářet pouze vlastní domněnky či představy, odtržené od skutečnosti, můžeme zůstat v zajetí svých vlastních monologů.³⁷ O Bohu, který jako zcela jiný, ve své dokonalé svobodě není podmíněn ničím stvořeným, naopak dokonalost všeho stvořeného je jeho pouhým odleskem, se člověk může vyjadřovat jenom analogicky. Veškeré naše rozumové poznání Boha je nepřímé a lidská slova nikdy nedokážou plně vyjádřit Boží tajemství. Jestliže je srdce člověka místem osobního setkání, pak ti, kteří svým jednáním napodobují nebeského Otce jako Syn (Jan 5,19), vytvářejí čistotou srdce nejlepší podmínky dialogu. Trojiční víra, jako otevřenost pro navázání vztahu člověka s Otcem, skrze Syna, v daru Ducha, dává zakusit lásku, která otevírá cestu ke každému člověku, tedy i postiženému či jinak „zbytečnému“, „neužitečnému“ a uschopňuje také k vlastnímu sebezpřekonání. Vede k dialogickému poznávání druhého, které přibližuje poznání ke skutečnosti. Avšak „člověk, protože je osoba, není plně přístupný pojmovému poznání vědecké objektivující

---

³³ Srov. tamtéž 39.

³⁴ RATZINGER Joseph BENEDIKT XVI.: Ježíš Nazaretský. Brno: Barrister & Principal, 2007, 76.

³⁵ Srov. tamtéž 142.

³⁶ POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 14.

³⁷ Srov. POLÁKOVÁ Jolana: Smysl dialogu. Praha: Vyšehrad, 2008, 42.

zkušenosti. „Ty“ je neproniknutelné a nepostižitelné tajemství, v němž je oznamováno „božské příbuzenství“.³⁸ Tajemství člověka tedy nelze správně porozumět odděleně od tajemství Boha.

3.2 Setkání s Ježíšem z Nazareta

Podobně, jako bohatý celník Zacheus učiní vstřícný krok, nešetří energií své malé postavy, běží napřed a vyšplhá se na fikovník, aby uviděl Ježíše procházejícího městem Jerichem a odměnou mu jsou nejen radost a obohacení z Ježíšovy návštěvy, ale i následná proměna života (Lk 19,1-10), také každý krok směrem k trpícímu bližnímu (Mt 25,35-40) ve smyslu dialogu zahrnuje toto setkání. Mnohdy člověk, bohatý darem zdraví a životní energie, překypující úspěchy vlastního života, nevnímá potřeby těch, kteří ho obklopují či nemají stejné možnosti. Nechává je na okraji svého zájmu a možná, jako zmíněný celník, je ještě ošidí nebo využije. Pokud není ochoten učinit vstřícný krok, a ten může v počátku být veden třeba i zvědavostí, jak tomu pravděpodobně bylo u Zachea, těžko se vytvoří podmínky pro opravdové setkání.

Avšak v tomto příběhu právě i osoba sice zabydlená, ale možná ne úplně spokojená ve svém „já“, se srdcem přeplněným přehnanou sebeláskou, dostává příležitost. Zmíněný celník, který touží uvidět Ježíše, dává k dispozici svůj čas, jde napřed, vyleze na strom a podívá se odjinud, než je běžně zvyklý. Vybočením ze svých nastavených návyků je otevřen pro dialog a Ježíš ho nemine bez povšimnutí, nepohrdá jím jako ostatní Židé, ale dialog zahajuje. Dokonce přichází k němu jako host a tím započíná jeho záchranu. Následná proměna se nedá přehlédnout. Přijetí Ježíše nutně prolamuje sobectví a sebestřednost, uvolňuje prostor pro pravdivý pohled na vlastní dosavadní život a vnitřně uzdravuje. Zacheus nejenže za vše, co má na svědomí, nyní cítí odpovědnost a chce to napravit, ale především vnímá i potřebné a chudé, kterým může být prospěšný. Zahajuje cestu pravé svobody, uzdravení vztahu k bližnímu a tím i k sobě sama. Už se nemůže vrátit k životu, který vedl předtím.

Dialog lásky započatý Ježíšem pokračuje solidaritou s trpícím, ubohým nebo tím, kdo se nachází i svou vlastní vinou na okraji společnosti. „Odvaze k dobru se musí člověk naučit z nitra, nově.“³⁹ Čistota srdce - vnitřní zrak člověka - není automaticky nabytý stav. Je spojena s vytrvalým odstraňováním všeho, co překáží na cestě k Bohu. Vždyť právě ona

---

³⁸ VRÁNA Karel: Dialogický personalismus. Praha: Zvon, 1996, 59.

³⁹ RATZINGER Joseph BENEDIKT XVI.: Ježíš Nazaretský. Brno: Barrister & Principal, 2007, 143.

„předchází patření na Boha. Již nyní nám umožňuje vidět věci v Božím světle, přijímat druhého jako bližního.“⁴⁰ Ne náhodou je právě čistota srdce součástí Ježíšových ukazatelů cesty následování a zároveň příslibů - blahoslavenství (Mt 5,1-12; Lk 6,20-23).

Praxe Ježíše z Nazareta zachycená v novozákonních knihách, četná uzdravení nemocných (Mt 8,1-3; Mk 8,22-26; Lk 4,38-39), soucit s trpícími (Lk 6,36; Jan 11,33-36), láskyplné sklánění se k ubohým (Lk 6,20-23), uzdravující přijetí každého, kdo ve svém srdci o to projevuje zájem (Lk 7,36-50), ale i láska k nepřítelům (Lk 6,35; Mt 5,43-48) není ve starověku běžná. V době antiky, kdy se nemoc často chápe jako Hospodinův trest za spáchané hříchy (Job 11,6; Jan 9,1-3) nebo pomsta bohů v pohanském světě a zdraví s bohatstvím naopak jako projev přízně, je univerzální pojetí bližního (Lk 10,29-37), prokazování milosrdenství, soucitu s ubohým, chudým a nemocným projevem slabosti, tedy málo častým. Ježíš vnímá nouzi i utrpení člověka, soucítí s ním a to nejen v oblasti materiální a tělesné, ale především duchovní. Často pobývá ve společenství právě těch, kteří jsou vzhledem k tehdejší společnosti „jiní“ a mnozí z nich díky hříšnému životu klesají na dno (Mt 9,12-13). Svými prostě konanými zázraky ukazuje na přítomnost Božího království na zemi, které bylo ohlašováno starozákonními proroky (Iz 35,5-6) a též velmi toužebně očekáváno (Lk 7,22-23). V uzdravení především vidí potřebu osvobození duše, nutnost očistění od hříchu (Jan 8,3-11), ale neodmítá ani uzdravení těla, jako znamení celkové spásy člověka „v jeho vnitřní povaze jako vtěleného ducha“.⁴¹ Tím tělo určené ke vzkříšení nabývá nové důstojnosti. Samotné uzdravení se zpravidla děje v dialogu, vyžaduje partnerství nemocného, jeho spolupráci a opravdovou touhu se uzdravit, vykročit do zcela nového života.⁴²

I v dnešní době v závažnějších okamžicích života, kterými může být právě nečekaná nemoc, ať už vlastní nebo blízkého člověka, či narození dítěte s postižením, si každý člověk musí klást mnoho otázek, které nejsou v bezstarostném běhu života aktuální. Možná, že právě ve chvíli zhroucení sebou naplánovaných jistot je otevřen prostor k setkání....

3.3 Dar blízkosti Krista

Pohled na každého člověka zorným úhlem stvoření k obrazu Božímu dává naději, že, přestože nemoc a smrt nenáleží do původního Božího plánu, mají v Bohu místo také

⁴⁰ KKC 2519.

⁴¹ MESSINA Rosario: Dějiny charitativní činnosti. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 143.

⁴² Srov. HALÍK Tomáš: Sedm úvah o službě nemocným a trpícím. Brno: Cesta, 1991, 36.

všichni ti, kteří jsou jakkoli postižení a na první pohled „zbyteční“. Ne jejich nemoc, ale každý z nich ve své jedinečnosti, jako osoba nezaměnitelná a nezničitelná, je Bohem zamýšlen, ba chtěn a paradoxně právě skrze něj je druhým nejvíce nabízena blízkost Krista. Každý člověk je povolán ke spáse. Je Bohem milován a jeho nejvyšším úkolem je na tuto lásku odpovídat. Povolání k Boží lásce se rovná povolání ke štěstí. Pouze pravdivou seberealizací je možné vyjít ze sebe a přesažení sebe sama.⁴³ Otevřenost k setkání s každým člověkem a to nejen zdravým, který může být evidentně prospěšný, ale především s v Písmu označeným jako „chudý, zmrzačený, chromý, slepý“ (Lk 14,12-14), dává jedinečnou příležitost k vlastnímu obohacení jinakostí toho druhého, ale i k setkání se s Kristem (Mt 25,35-40). Opravdové vcítění se do druhého znamená prožívat jeho radost i bolest jako své vlastní. Ježíš nejen svým součastníkům, ale též nám v podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,29-37) jasně ukazuje, co znamená služba bližnímu. Pravým bližním se tu stává sám Bůh v Ježíši Kristu, ve kterém se sklání ke každému člověku a přináší mu zachraňující láskou vykoupění, aby i on se mohl stát milujícím. Sklonění se Boha k člověku je normou a pravzorem „sklonění se“ křesťana k člověku potřebnému, tedy i postiženému. Celé Ježíšovo veřejné působení a poslání je v zásadě službou⁴⁴ (Mt 20,28). Bere na sebe bolesti, nemoci i provinění člověka (Iz 53,4-5), s poslušností, jako nový Adam, přináší všem ospravedlnění (Řím 5,19).

Akcent, kladený na kontemplativní pohled pod povrch služby postiženým, to je spodobení se s Kristem v lásce k nim a zpřítomňování lásky Boha k člověku, je patrný u všech řádů i mnoha jednotlivců, věnujících se křesťanské charitě. Církev vždy chápala službu nemocným a trpícím jako nedílnou součást svého poslání a v podobě misionářské ji spojovala s hlásáním evangelia.

S láskou přijímat člověka, který je sympatický, naladěný na stejnou „vlnu“, má podobné zájmy a hodnoty, je reálné. Člověka, který se diametrálně odlišuje, ať již svým vzhledem či vlastními projevy, mentálními nebo fyzickými schopnostmi, milovat pro něho samého není jednoduché. Dokáží to zpravidla jen ti nejbližší, ale oni nejsou jediní, které tento člověk během svého života bude potřebovat. Právě křesťanství v sobě zahrnuje „školu lásky“ i pro tento případ.

V každém setkání s láskou člověka, který skutečně věří a miluje Krista, je obsaženo nejen vlastní setkání, ale i novost, která se mohla uskutečnit skrze Krista, jak ve svém listu ke Galat'ánům vyjádřil svatý Pavel: „Už nežiji já, ale žije ve mně Kristus“ (Gal 2,20). Tato

---

⁴³ Srov. RATZINGER Joseph BENEDIKT XVI.: Věřit, doufat, milovat. Paulínky, 2010, 109.

⁴⁴ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 64-67.

novost otevírá i druhému člověku, v tomto případě postiženému, v každé době možnost přístupu k živému Kristu. Kristus jako pravá hlava chce použít schopností každého křesťana, údu svého tajemného těla, právě pro něho. „Nyní mohu i jemu předat Kristovo *ano*, které mě oživuje, jako své vlastní *ano*, a přece zároveň zcela jeho, a to i tehdy, když k němu nepřechovávám přirozenou sympatii. Na místa našich vlastních soukromých sympatií a antipatií nastoupila Kristova „sym-patie“, jeho spoluúčast na našem utrpení a na naší lásce.“⁴⁵ Na základě „komunikace idiomů“, jejíž podstatou je „vzájemná vnitřní výměna ve velkém novém já, do kterého mě uvádí víra,“⁴⁶ dostává *ano*, jež dává smysl jakémukoliv lidskému „*ano*“ a je ve své hloubce větší než mé vlastní. Konání skutků milosrdenství, tedy charitativní služba v této síle, patří k podstatě církve a církev je pro svět natolik pravdivou, nakolik lásku a milosrdenství prokazuje.

3.3.1 Blížkost Krista skrze službu postiženému člověku

Křesťanská víra, zahrnující víru v blízkost Krista při setkání s každým člověkem v nouzi, tedy i postiženým, aby byla živá a transparentní, musí být podložena skutkem milosrdenství. Bez něho je sama v sobě mrtvá (Jak 2,14-26). Opravdová křesťanská víra vyžaduje konkrétní čin, který znamená vykročení ze svého „já“ směrem k „ty“ a je spojena s vlastním nasazením a obětí. Kristus umýváním nohou svým učedníkům dává příklad této služby na bázi lásky, kterou si sobě navzájem mají prokazovat (Jan 13,14-15), vždyť ani on sám nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby posloužil všem i za cenu nejvyšší, položení svého života (Mt 20,28; Mk 10,45; Lk 22,27). A tak díky příslibu blízkosti samého Krista (Mt 25,35-40), ať už v rodičovském přijetí postiženého dítěte a následné láskyplné péči nebo v pomoci a takovém navázání vztahu s postiženým člověkem, ve kterém se cítí i přes svoji jinakost včleněný do společenství ostatních lidí, by praktický čin měl být běžnou praxí každého pravdivého křesťana. Vždyť jinak ho budou předcházet všichni ti, kteří se ke křesťanství výslovně nehlásí, ale pro něž však také platí otázka v Ježíšově podobenství o posledním soudu: „Pane, kdypak jsme tě viděli hladového a nasýtili tě, žíznivého a napojili tě?“ (Mt 25,37), a proto jsou v Písmu řazeni mezi spravedlivé. Bůh do nitra člověka, do samého srdce vložil touhu po dobru a správném jednání. Uplatňováním a rozšiřováním dobra, v tomto konkrétním případě obětí svého života pro postiženého, platí, že skrze tuto službu i oni, aniž by znali samého Krista, jsou na cestě k evangeliu.

Člověk v tíživé situaci svého postižení je často částečně nebo úplně odkázán na milosrdenství nejbližšího či širšího okolí. Záleží však mnoho na tom, jakým způsobem je

---

⁴⁵ RATZINGER Joseph BENEDIKT XVI.: Věřit, doufat, milovat. Paulínky, 2010, 114.

⁴⁶ Tamtéž 114.

prokazováno. Zda se jedná jen o nepříjemnou povinnost, rutinní zaměstnání bez jakékoli osobní účasti, či nutné zlo, urážející důstojnost postiženého nebo je-li opravdu milosrdnou láskou. „Křesťanství nepodceňuje hodnoty lidského přístupu, ale víra zahrnuje důvěru, že lidství je ještě mnohem hlubší, hodnotnější a krásnější, než jak ho vidí ti, kteří neberou v úvahu, že člověk je obraz Boží.“⁴⁷ Uzdravující síla může proudit ještě plněji tam, „kde dochází k vědomému spojení s Kristem skrze živou víru.“⁴⁸

Křesťanský pohled na tajemství člověka a Boha umožňuje jednotlivci nahlížet pod povrch věcí, událostí i svého jednání. Pohledem do vlastního nitra, kontemplací, věřící křesťan získává možnost konat službu pro druhého člověka s odlišnou niternou motivací než ji koná člověk nevěřící. Jedná se o svobodný úkon lidského ducha, ale zároveň dar. Nový cíl zaměření a nová smysluplnost činnosti je nabídkou i darem, výzvou k rozvinutí schopností, ale vždy se uskutečňuje ve svobodě vlastního rozhodnutí. Pro křesťana je pravým a posledním cílem všeho jednání a každé činnosti nejvýše milosrdný trojjediný Bůh. Vnímáním jeho přítomnosti ve všech událostech života, tedy i ve službě člověku postiženému a konáním toho, co činí on, odkládáním všeho zbytečného a nepotřebného, překračuje člověk sám sebe a je méně nakloněn různým podobám modloslužby. Služba potřebnému se tak stává cestou vlastního naplnění v Bohu, protože Bůh člověka obdarovává ne za tuto službu, ale touto službou, v níž je přítomen.⁴⁹ Nezbytným a také nevyčerpatelným pramenem síly pro uskutečňování lásky k bližnímu je čas modlitby.

3.3.2 Blízkost postiženého člověka Kristu skrze vlastní utrpení

Stejně, jako každé individuální lidství je v samé své podstatě díky osobní jedinečnosti a nezaměnitelnosti provázeno samotou, domnívám se, že také přítomnost postižení tuto samotu prohlubuje a její projekce do vědomí je tím intenzivnější, čím lepší je intelekt postiženého. Nikdo z lidí v okolí, i kdyby stokrát chtěl, nemůže na sebe vzít jeho kříž a oprostít jej od něho. U někoho se mnohdy profesionálně deformovanou mluvou říká, že postižení je jeho normální stav. Nikdy nezažil nic jiného. Je to jeho kříž a lidskou silou zde nelze pomoci. Tato samota, která zpravidla nemá k dispozici přehršle různých činností, aby byla zaplašována, však nesmí být zaměňována a ztotožňována s osaměním, opuštěností a osiřením, to je, s nedostatkem lásky od okolí. Přijetí druhého právě s jeho trápením, účast a účinná pomoc při nesení kříže, by měly být nejen projevem lásky či

---

⁴⁷ HALÍK Tomáš: Sedm úvah o službě nemocným a trpícím. Brno: Cesta, 1991, 37.

⁴⁸ Tamtéž 37.

⁴⁹ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 44-67.

solidarity, ale i vyjádřením díky a vděčnosti za vlastní zdraví.

V otázce utrpení se etika „nemůže ve smyslu moderních humanitních věd omezit na otázku: „Co mám dělat?“, ale musí se ptát: „Jak mám trpět?“ Tato otázka je tak důležitá proto, že způsob, jak se někdo chová v utrpení, hluboce působí na jeho charakter a na jeho osobnost, a tím zásadně ovlivňuje jeho chování.“⁵⁰ Ten, kdo propadá zoufalství, vnímá utrpení jako přechod od života k smrti. Člověk, který vyznává křesťanskou víru, přestože na něho utrpení doléhá stejně, jako na ostatní, ve světle víry chápe tajemství bolesti hlouběji a utrpení může být pro něho přechodem od smrti k životu. Nemoc totiž „neodporuje hodnotám Božího království, ale dokonce má hodnotu spasitelnou a výkupnou.“⁵¹ Právě toto má na mysli Ježíš, když říká : „Vezmi svůj kříž a následuj mě“ (Mt 16,24). Trpělivým každodenním nesením svého kříže (Mt 10,38-39) se trpící připojuje ke Kristu, který si „přisvojil bolesti všech lidí.....a trpí v nás, svých údech“ a tak doplňuje na svém těle to, co „zbývá vytrpět do plné míry Kristových útrap“⁵² (Kol 1,24). Navzdory postižení věřící člověk, hledající smysl svého života a svého bytí v každém jednotlivém okamžiku i jeho celku, právě svým dobrovolným připojením se ke Kristovu utrpení a smrti (Řím 8,17) má v církvi své poslání, poukazuje na vykupitelský a spasitelský čin Krista. Má možnost proměňovat zlo silou oběti a lásky. Církev na něho pamatuje nejen při společných modlitbách a milosrdné službě, ale přímo uzdravující svátostí. Protože svátost nemocných (Jak 5,14-15) v sobě zahrnuje kromě posily těla i záchranu, odpuštění hříchů. Skrze Krista sám Bůh Otec soucítí s trpícím, bere na sebe jeho slabosti i nemoci (Mt 8,17; Iz 53,4) a člověk ani v těchto situacích nemusí být zcela osamocen. Sdílení vztahu k Bohu s ostatními věřícími uvnitř církve představuje „z principu tu nejhlubší možnost lidské komunikace, jež přesahuje horizont užitečnosti a dosahuje podstaty lidské osobnosti.“⁵³

Důležitým procesem v přijetí svého života i se všemi obtížemi, které zpravidla postižení přináší, je vypořádání se s minulostí - nehledání viníka za každou cenu, překonání křivdy a odpuštění. Totéž platí nejen pro postiženého samotného, ale i pro celou jeho rodinu. „Odpustit znamená prolomit zdi nepřátelství, které nás rozdělují, abychom jeden druhého vyvedli z úzkosti samoty, strachu a chaosu ke společenství a jednotě. Toto společenství se rodí ze vzájemné důvěry a přijetí, ze svobody být sebou samými ve své jedinečnosti a kráse.“⁵⁴ Jen prostor pravé svobody takto uvolněný vede k pochopení, že pouhé zdraví nezaručuje prožití zdařilého života a postižení se všemi svými důsledky

---

⁵⁰ ROTTER Hans: *Osoba a etika*. Brno: CDK, 1997, 71.

⁵¹ GIGLIONI Paolo: *Svátosti Krista a církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, 139.

⁵² Tamtéž 139.

⁵³ RATZINGER Joseph BENEDIKT XVI.: *Věřit, doufat, milovat*. Praha: Paulínky, 2010, 34.

⁵⁴ VANIER Jean: *Cesta k lidství*. Praha: Portál, 2004, 157.

nemusí znamenat jeho menší hodnotu.

Člověk však může prosit také za odejmutí kříže, vždyť sám Ježíš se v Getsemanské zahradě obrací k Otci: „Otče, chceš-li, odejmi ode mne tento kalich!“ (Lk 22,42). „Utrpení či nemoc nemají smysl samy o sobě, ale mohou být cestou, kterou nás Bůh připravuje, abychom byli schopni uskutečňovat jeho plán.“⁵² V naší prosbě by pak měla zaznít i druhá část verše: „Ale ne má, nýbrž tvá vůle se staň!“ (Lk 22,42) s vědomím, že i Ježíš „upadl do smrtelné úzkosti, modlil se naléhavěji a jeho pot byl jako veliké kapky krve kanoucí na zem“ (Lk 22,44). Četná zázračná uzdravení jsou svědectvím toho, že Bůh člověka slyší.

---

⁵² VELLA Elias: Svatost je pro každého. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 27.

Závěr

Člověk svým založením je určen k tomu, aby nežil sám. V Písmu se přímo říká, že ho Bůh stvořil jako muže a ženu, kteří spolu vzájemně tvoří úplně první a základní lidské společenství, manželský pár. Narozením dětí své úzké společenství rozšiřují a vytvářejí přirozené, Bohem zamýšlené prostředí rodiny, které láskyplným přijetím potvrzuje osobní bytí každého svého člena a vyslovuje mu svůj souhlas. V rodinném rámci se učí dialogickým vztahům nejprve k sobě navzájem, ale zároveň i k těm, kteří netvoří pouze úzkou vlastní rodinu. Vzájemným sebezpřijetím mohou plně uskutečňovat své lidství, to je žít pro druhého, harmonicky se rozvíjet a realizovat svoji svobodu, do které patří také odvaha k přijetí nebo nepřijetí postiženého dítěte, sourozence, kamaráda.

Správnost osobního rozhodnutí, které Bůh usnadnil každému člověku hlasem svědomí, zákona nevytvořeného, ale do nitra vloženého, je mnohdy negativně ovlivňována a otupována zvenčí okolním prostředím, navyklymi způsoby života, názorovými proudy, ideologiemi, reklamou. Proto svobodné rozhodnutí jak k přijetí sebe sama, tak i jinakosti druhého musí, vycházet ze schopnosti vnitřního osvobození se ode všeho, co bylo přijato „zvenčí“ ve formě či podobě jedině možného, nadřazeného, totalitního. Ať už se jedná o vlastní národnost, jazyk, barvu pleti, náboženství, ale i zdraví nebo mentální schopnosti člověka. Rozhodnutí, týkající se existence či neexistence života vlastního nebo cizího, patří k nejzávažnějším rozhodnutím, které může člověk učinit. Nelze ho provést „na zkoušku“. Podobně i zneužití, ovládnutí, skryté nepřijetí či přímé odmítnutí druhého člověka napáchají nenapravitelné škody, velmi často zasunuté do jeho podvědomí a jedná-li se o člověka postiženého, k jehož jinakosti patří též menší schopnost sebeobrany a větší zranitelnost, škody celoživotní. Pokud člověk uvízne v zajetí sebezpečování nebo naopak podceňování sebe sama, ve vleku předsudků nebo neuznání druhého, pak rozličnost a mnohost pro něho vychází naprázdno. Nemá z nich žádný užitek. Stává se nejen zakrnělým ve svém „já“, ale zároveň aktivním nebo pasivním ohniskem nesnášenlivosti, v krajním případě nenávisti. Jednotu životodárného společenství buď není schopen vytvářet, nebo ji akceptovat.

Přijetí jinakosti jako základu vytváření jednoty v mnohosti uvnitř většího společenství zpravidla není možné bez jednoty, vycházející ze společenství bazálních, rodinných. Právě v jejich nitru se v nejvyšší míře nabízí možnost sebesdílení v rozličnosti vztahů, které vzájemná malá společenství lásky vytvářejí. Zde již od nejranějšího věku probíhá výuka abecedy bratrství a sesterství, manželství a rodičovství i vztahů mezigeneračních, ale i přístupu k osobám, jež jsou v jakémkoli ohledu a z jakéhokoli

důvodu odlišné, slabší či závislé. Vztahové „dovednosti“ mají být vyzařovány do nejbližšího okolí, farního společenství, školy i všech činností a profesí, postupně propojovat také ty, kteří nepatří do pokrevní rodiny a při globalizaci dnešního světa všude tam, kde se nacházejí lidé dobré vůle.

Bezvýhradné přijetí druhého znamená sklonění se k němu. Toto sklonění musí být o to citlivější, oč zranitelnější je. Vcítění se do člověka s postižením a nabídka důstojného vztahu vyžaduje mnoho času a trpělivosti. Není to vlastní předem vykonstruovaná představa o tom, co a kdy potřebuje, ale jen trpělivé naslouchání a užívání se. Postupné objevování svých osobních, mnohdy netušených darů, nezaslouženě obdržených právě pro uskutečnění tak křehkého společenství, zpravidla obohacuje a umožňuje růst i v ostatních vztazích. Bez člověka v nouzi, kterým může být právě člověk postižený, by možná mnoho osobních obdarování zůstalo neobjeveno.

Také mně se narozením postižené dcery život úplně změnil. Právě skrze ni si intenzivněji uvědomuji, že každý den je nám znovu darován ke službě druhému i k vlastní radosti. Že výsledky práce nezávisí tolik na rychlosti a akčnosti, ale spíše na vytrvalosti a vytvořeném řádu. Že jistoty a životní cíle, které si podle „své chuti“ zdravý člověk stanovuje sám, ztrácejí význam a do popředí nastupuje cesta důvěry, odevzdanosti, zdálo by se až bláznovství. Jako křesťanka mám možnost vědomě na vlastní kůži prožívat to, co hlásá evangelium a cítím, jak je pravdivé. Také dcera, kterou trápí obavy, zda bude společností přijata a zda uplatní své hřivny, se musí naučit trpělivosti a důvěře. Vždyť právě i díky ní, její statečnosti, pilnosti a houževnatosti, po celé naší republice funguje síť denních zařízení pro postižené, mateřských i základních škol s integračními vzdělávacími programy. Pokud rodiče či oni sami mají zájem, mohou je denně navštěvovat v místech bydliště či blízkém okolí aniž by ztráceli své rodinné zázemí. Právě zde svojí jinakostí vyzývají k svobodnému rozhodnutí každého jednotlivce, ať již pečovatele, pedagoga nebo spolužáka, jestli splní jen literu zákona či nutnou slušnostní povinnost nebo zda vykročí ze svého „já“ a obohatí se sdílením jejich „ty“.

Citlivost pro pomoc člověku v nouzi je nezpochybnitelnou podmínkou kultury života každé společnosti, jak bohaté, tak i chudé. Citlivost pro včlenění těch, kteří pocítují, že nebyli přijati, je, podle mého mínění, neméně důležitá. Postižený člověk, kterého lidé nepřijali, trpí zpravidla sám nebo ztrpčuje svojí zahořklostí život svému nejbližšímu okolí. Avšak nepřijetí člověka s mírnou individuální odlišností, tedy prakticky zdravého, může mít pro společnost nedozírné následky. Při zkoumání jednotlivých případů kriminality mládeže se často naráží na deficit lásky a času rodičů v období, kdy

byly nejvíce potřeba. Pokud chybí úplně nebo jiný hmotný statek nahradí nepřítomnost dialogického vztahu, dítě se s citovou deprivací vypořádá po svém.

Přijetí postiženého dítěte a následná péče o něho nejsou typické jen pro křesťanskou rodinu. Existuje mnoho rodin, které se výslovně nehlásí ke křesťanskému společenství a přesto se dokáží obětavě o tyto děti starat. Vždy však musí přehodnotit svůj žebříček hodnot, zamýšlet se nad životem z jiného úhlu pohledu, klást si jiné otázky. Uvolňováním lásky, kterou jejich dítě tolik potřebuje, i oni postupně proměňují svůj život. A mnohdy právě toto dítě se stává smyslem jejich života a cokoli pro něj udělají, dělají pro samotného Krista. Tajemně se zde uskutečňuje univerzalita Boží lásky, která přichází ke všem lidem a má různou podobu. Jen On ví, co je pro člověka dobré a i skrze toto dítě je u nich denně přítomen.

Křesťanská rodina nemá v oblasti péče o potřeby postiženého dítěte jednodušší situaci nežli rodina „nevěřící“. Vydává také mnoho svých sil a energie. Nadějí zůstává biblický příměr člověka „stvořeného k Božímu obrazu“. Vědomí, že každého z nás Bůh miluje láskou zacházející až do krajnosti a každý má ve své jedinečnosti zde na světě své místo. Hledáním Boha člověk nachází také sám sebe, a proto stále znovu stojí za to Boží obraz v sobě odkrývat v jistotě, že vše, co Bůh tvoří, je dobré.

Seznam použité literatury

- BUBER Martin: Já a ty. Praha: Mladá fronta, 1969.
- GIGLIONI Paolo: Svátosti Krista a církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- HALÍK Tomáš: Sedm úvah o službě nemocným a trpícím. Brno: Cesta, 1991.
- JERUZALÉMSKÁ BIBLICKÁ ŠKOLA: Jeruzalémská bible. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- LANGMEIER Josef, KREJČÍŘOVÁ Dana: Vývojová psychologie. Praha: Grada Publishing, 2006.
- MESSINA Rosario: Dějiny charitativní činnosti. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- MUMENTHALER Marco, MATTLE Heinrich: Neurologie. Praha: Grada Publishing, 2001.
- PAGNOL Marcel: Boží tajemství. Praha: Vyšehrad, 2002.
- POLÁKOVÁ Jolana: Smysl dialogu. Praha: Vyšehrad, 2008.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Jako v nebi, tak i na zemi. Praha: Krystal OP, 2007.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Teologie služby. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- POSPÍŠIL Ctirad Václav: Trinitologie a dialogická filosofie. Dialog s Jolanou Polákovou, in: Teologické texty 1 (2010).
- RATZINGER Joseph BENEDIKT XVI.: Ježíš Nazaretský. Brno: Barrister & Principal, 2007.
- RATZINGER Joseph BENEDIKT XVI.: Věřit, doufat, milovat. Paulínky, 2010.
- ROTTER Hans : Důstojnost lidského života. Praha: Vyšehrad 1999.
- ROTTER Hans: Osoba a etika. Brno: CDK, 1997.
- ŘÍČAN Pavel, KREJČÍŘOVÁ Dana (a kol.): Dětská klinická psychologie. Praha: Grada Publishing, 1997.
- VELLA Elias: Svatost je pro každého. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
- VANIER Jean: Cesta k lidství. Praha: Portál, 2004.
- VRÁNA Karel: Dialogický personalismus. Praha: Zvon, 1996.

